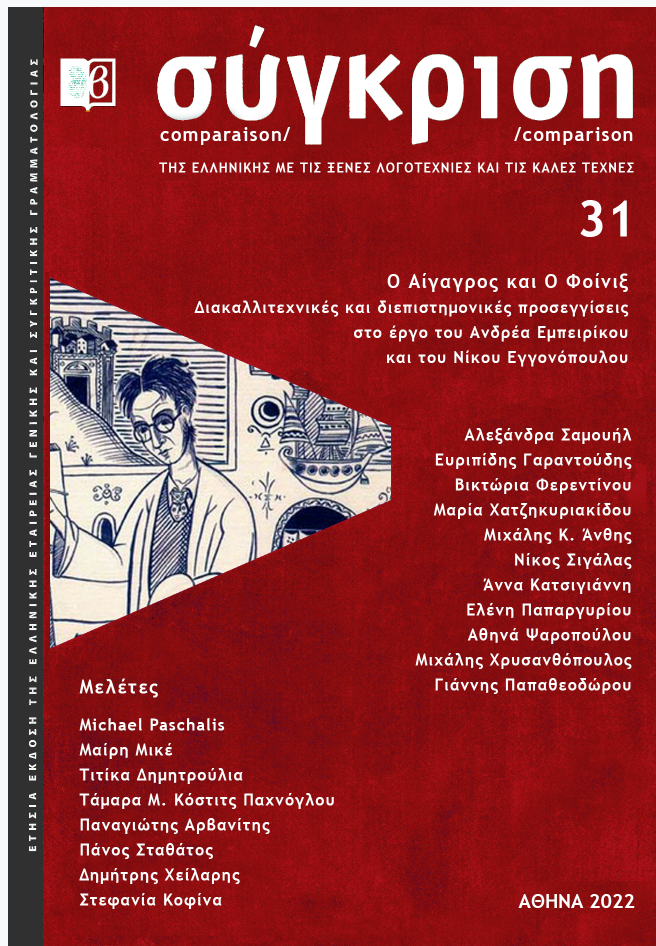

Σύγκριση

Τόμ. 31 (2022)

ΤΑΜΑΡΑ Μ. ΚΟΣΤΙΤΣ ΠΑΧΝΟΓΛΟΥ, Ο άνθρωπος απέναντι στην εξουσία: Οι περιπτώσεις των ηρώων του Κάφκα και του Φραγκιά

Τάμαρα Μ. Κόστιτς Παχνόγλου

doi: [10.12681/comparison.31280](https://doi.org/10.12681/comparison.31280)

Copyright © 2022, Τάμαρα Μ. Κόστιτς Παχνόγλου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κόστιτς Παχνόγλου Τ. Μ. (2022). ΤΑΜΑΡΑ Μ. ΚΟΣΤΙΤΣ ΠΑΧΝΟΓΛΟΥ, Ο άνθρωπος απέναντι στην εξουσία: Οι περιπτώσεις των ηρώων του Κάφκα και του Φραγκιά. *Σύγκριση*, 31, 185–195.
<https://doi.org/10.12681/comparison.31280>

TAMARA M. ΚΟΣΤΙΤΣ ΠΑΧΝΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Νις, Σερβία, Φιλοσοφική Σχολή, Κέντρο ξένων γλωσσών

Ο άνθρωπος απέναντι στην εξουσία: Οι περιπτώσεις των ηρώων του Κάφκα και του Φραγκιά

Εισαγωγή

Στη μελέτη αυτή θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν και αντιμετωπίζουν την εξουσία στα έργα τους δύο περίφημοι συγγραφείς του 20ού αιώνα, ο Φραντς Κάφκα, συγγραφέας παγκόσμιας φήμης, και ο Αντρέας Φραγκιάς, βραβευμένος έλληνας πεζογράφος του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα, το έργο του οποίου έλκει όλο και περισσότερους μελετητές. Ολιγογράφοι και οι δύο, ή, ακριβέστερα, με λίγα έργα που δημοσιεύτηκαν και άλλα μη δημοσιευμένα, σημάδεψαν την παγκόσμια λογοτεχνία με εντυπωσιακές περιπτώσεις λογοτεχνικών χαρακτήρων που δεν υποκλίνονται στην εξουσία, μένουν αυθεντικοί, επαναστατικοί και δίνουν ελπίδα ότι το θάρρος των λίγων θα πλημμυρίσει και πολλούς άλλους και ότι θα έχουμε μια δίκαιη κοινωνία ελεύθερων ανθρώπων. Όπως αναφέρει ο Τσόμσκι στη γνωστή συζήτηση με τον Φουκώ, ένας από τους δύο στόχους με τους οποίους πρέπει να ασχοληθούν οι διανοούμενοι είναι η «δημιουργία της ενόρασης του μέλλοντος της δίκαιης κοινωνίας» (Čomski/Fuko, 2011: 57). Ο δεύτερος στόχος είναι το ίδιο σημαντικό: η κατανόηση της φύσης της εξουσίας, του βασανισμού, της τρομοκρατίας και της κοινωνίας μας.

Ο Φουκώ, γνωστός για τη θεωρία της εξουσίας, συμφωνεί με την τοποθέτηση του Τσόμσκι και τονίζει πως ο στόχος που δεν είναι μόνο αναγκαίος, αλλά πρέπει να έχει και προτεραιότητα, είναι να ανακαλύψουμε και να δείξουμε όλες τις σχέσεις εξουσίας που ελέγχουν και βασανίζουν τους πολίτες (Čomski/Fuko, 2011: 55). Σύμφωνα με τον Φουκώ, η βία, ιδιαίτερα στην απόλυτη μορφή της, δεν συνιστά σχέση εξουσίας. Ο φυσικός καταναγκασμός κάποιου δεν αποτελεί σχέση εξουσίας, γι' αυτό και η σχέση σκλάβου-αφέντη δεν αποτελεί σχέση εξουσίας αλλά μια αποκάλυπτη και ωμή άσκηση βίας (Λυριντζής, 1995: 6). Ο Φουκώ υποστηρίζει ότι η εξουσία είναι πολύ πιο περίπλοκη, πολύ πιο πυκνή και διάχυτη από ένα σύνολο νόμων ή απλώς από έναν κρατικό μηχανισμό (Φουκώ, 2008: 100).

Η γνώμη μου είναι ότι τόσο ο Κάφκα όσο και ο Φραγκιάς συνεισέφεραν σημαντικά στην πραγματοποίηση του στόχου της δημιουργίας της ενόρασης του μέλλοντος της δίκαιης κοινωνίας. Ο ήρωας των έργων τους είναι κυρίως ο κοινός άνθρωπος, ακόμα και αν κάποτε φαίνεται ότι στο έργο δεν υπάρχουν ήρωες ή ότι ο ήρωας είναι ολόκληρο πλήθος ανθρώπων. Η μοίρα του κοινού ανθρώπου, ελεγχόμενου φανερά ή μη φανερά, περιορισμένου, στερημένου της ελευθερίας να αποφασίζει ο ίδιος για τη ζωή του, απασχολεί και τους δύο συγγραφείς και την πλησιάζουν, την εξετάζουν και την παρουσιάζουν σε όλα τα έργα τους. Η μοίρα αυτή επηρεάζεται από το σύστημα που έχει την απόλυτη εξουσία. Για το σύστημα, όπως εύστοχα σχολιάζει ο Τσίμερμαν, «ο άνθρωπος γίνεται απλώς ένα εξάρτημα του μηχανήματος» (Zimmerman, 2018: 93-94). Στη συνέχεια της εργασίας θα ασχοληθούμε με τη σύγκριση της παρουσίας της εξουσίας στα έργα του Κάφκα και του Φραγκιά και των τρόπων με τους οποίους την αντιλαμβάνονται οι ήρωες. Θα εξετάσουμε τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί η εξουσία,

τους τρόπους άσκησης της βίας και τις επιπτώσεις που έχει στους λογοτεχνικούς χαρακτήρες. Θα βγάλουμε συμπεράσματα για τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ δύο συγγραφέων από την άποψη της εξουσίας και για τα μηνύματα που στέλνουν στον σημερινό αναγνώστη.

Η εξουσία στο έργο του Κάφκα και του Φραγκιά

Γράφοντας για το έργο του Κάφκα, ο Φραγκιάς κυρίως ασχολείται με το θέμα της εξουσίας και της άσκησης της βίας και το αναλύει λεπτομερώς. Υποστηρίζει ότι το δυσβάστακτο φορτίο της εξουσίας είναι το κύριο πρόβλημα για τον άνθρωπο που απασχολεί τον Κάφκα: «Οι μορφές που παίρνει και οι ποικιλίες με τις οποίες ασκείται είναι δευτερεύουσες κατηγορίες αυτής της μεγάλης, της απέραντης δύναμης, που είναι παράλογη μέσα στον γιγαντισμό της και γεννά τον παραλογισμό στους ανθρώπους» (Φραγκιάς, 2004: 7). Ο λόγος για τον οποίο υπάρχει η εξουσία είναι μόνο για να εξυπηρετεί αποκλειστικά τη δική της ισχύ. Ακόμα προσθέτει: «Όλα στην εποχή μας έχουν γίνει εξουσία, η οποία υπάρχει σε χίλιες δυο μορφές: από την πιο πρωτόγονη, την ωμή βία, ως τις πιο φίνες που είναι σχεδόν αόρατες. Διατηρούνται και δρουν ανάλογα με την περίπτωση και την ανάγκη» (Φραγκιάς, 2004: 8).

Ο Κάφκα περιγράφει την τραγωδία της ανθρώπινης ύπαρξης «χωρίς ίχνος τραγικού στοιχείου και αποδίδει το παράλογο της ανθρώπινης κοινωνίας με τη λογική» (Βράνα, 2017: 15). Στο αφιέρωμα στον Κάφκα στο περιοδικό *[K]*, ο Φραγκιάς διευκρινίζει ποιος είναι ο πραγματικός ήρωας του Κάφκα: «Ο μεγάλος ήρωας της ζωής είναι ο κοινός άνθρωπος, δηλαδή ο καθένας από μας. Όλοι που βρισκόμαστε μέσα στο πλέγμα ενός παντοδύναμου και εξουθενωτικού συστήματος» (Φραγκιάς, 2004: 4). Ο κοινός άνθρωπος μπορεί να θεωρηθεί και ήρωας του *Πλήθους*, του τέταρτου μυθιστορήματος του Φραγκιά, από την άποψη της επιρροής του συστήματος στον καθένα μας, σε έναν κοινό άνθρωπο. Κάποιοι αντιδρούν, οι περισσότεροι όχι, αλλά αρχικά το σύστημα τους αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο. Οι άνθρωποι του Κάφκα, όμως, δεν αντιμετωπίζουν το σύστημα με τον ίδιο τρόπο όπως οι άνθρωποι του Φραγκιά. Ο κοινός άνθρωπος του Κάφκα έχει δύο σημαντικές διαφορές από τον κοινό άνθρωπο του Φραγκιά. Είναι η στάση του προς τη ζωή και προς το μέλλον, όπως και η δυνατότητα να έχει συναισθήματα.

Το έργο του Κάφκα δεν ανήκει στην ελπίδα. Χαρακτηρίζεται από απελπισία και εμμονή με τον θάνατο. Οι ήρωές του δέχονται τους βασανισμούς κάπως ήρεμα, σαν κάτι που δεν μπορεί να αλλάξει. Είναι απαθείς και αμήχανοι και αντικαθρεφτίζουν την τοποθέτηση του Μπίχαλι-Μέριν ότι «ο Κάφκα είναι η πρώτη και η πιο έντονη φωνή του συλλογικού φόβου της εποχής μας» (Bihalji-Merin, 1965: 298). Τέτοιες απόψεις δεν χαρακτηρίζουν το έργο του Φραγκιά. Οι ήρωες του Φραγκιά θέλουν να επιζήσουν, δεν χάνουν την ελπίδα ότι θα έρθουν οι καλύτερες μέρες. Στο τέλος της *Αποικίας των τιμωρημένων* και στη *Δίκη* του Κάφκα ο ήρωας αυτοκτονεί ή θανατώνεται. Το τέλος του *Λοιμού*, του τρίτου μυθιστορήματος του Φραγκιά, είναι πολύ πιο αισιόδοξο, όπως και το τέλος των πρώτων δύο μυθιστορημάτων του.

Οι κριτικοί θεωρούν ότι το απαισιόδοξο τέλος στα μυθιστορήματα και τα διηγήματα του Κάφκα προήλθε από την αρρώστια και το κοντινό τέλος του ή από τις ενοχές προς τον πατέρα και προς τον κόσμο, τις οποίες θα μπορούσε να

σβήσει μόνο με την καταστροφή του εαυτού του. Όμως ακόμα και πριν την αρρώστια, ο Κάφκα ήταν «νευρικά ταραγμένος, ευαίσθητος καλλιτέχνης» (Bihalji-Merin, 1965: 285). Αντίθετα, ο Φραγκιάς δείχνει την εικόνα πολύ ισορροπημένου, ήρεμου και υπομονετικού ανθρώπου. Αυτές οι διαφορές μεταξύ των δύο συγγραφέων αντανακλώνται και στην άποψη που έχουν οι ήρωές τους απέναντι στην εξουσία, αλλά και γενικά στη ζωή.

Οι χαρακτήρες του Κάφκα δεν είναι ικανοί να αυτοπροστατευθούν, επειδή έχουν υπερβολική κατανόηση, ακόμα και για τους βασανιστές τους. Δεν μπορούν να μισούν. Αλλά δεν ξέρουν ούτε να αγαπούν. Δεν μπορούν να έχουν αρμονικές σχέσεις με τους συνανθρώπους τους. Οι χαρακτήρες του Φραγκιά επίσης δεν νιώθουν μίσος για τους βασανιστές τους. Αλλά ξέρουν να αγαπούν και να νοιάζονται για τους συνανθρώπους τους. Είναι πολύ πιο ανθρώπινοι από τους ήρωες του Κάφκα.

Κοινό στοιχείο για τους χαρακτήρες του Κάφκα και του Φραγκιά είναι η δυσκολία να προσανατολιστούν στη ζωή και να κατανοήσουν την πραγματικότητα στην οποία είναι αναγκασμένοι να ζουν, όπως και η απορία ακόμα και για το πολύ κοντινό μέλλον (Fleming/ O'Carroll, 2011: 30). Φαίνεται ότι έχουν χάσει όλες τις αρμοδιότητες για τη ζωή τους. Η αόρατη εξουσία ελέγχει, σε απόλυτο βαθμό, τις ζωές τους. Και οι δύο συγγραφείς το τονίζουν αυτό, μεταξύ άλλων και με τα ονόματα των ηρώων τους. Τα ονόματα στο *Πλήθος* και στον *Λοιμό* είναι ένα φανερό σημείο ομοιότητας μεταξύ Φραγκιά και Κάφκα. Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Τ. Μιχαηλίδης (2021), στο *Πλήθος* οι χαρακτήρες έχουν μικρά ονόματα (Γιάννης, Έλλη, κ.ά), όπως και στη *Δίκη*. Υπάρχουν και χαρακτήρες που αναφέρονται με το ονοματεπώνυμό τους (Αχιλλέας Καραπάνος, Άγης Πετρίδης), χωρίς όμως αυτοί οι χαρακτήρες να έχουν μεγαλύτερο ρόλο. Και στο *Πλήθος* και στη *Δίκη* συχνά δίνονται μόνο οι ιδιότητες των ανθρώπων που επιτελούν μια δράση και χάνονται από την αφήγηση: στη *Δίκη* π.χ. επιθεωρητής, υποδιευθυντής, μαστιγωτής και στο *Πλήθος* π.χ. ο εκσκαφέας, οι σερβιτόροι, ο φωτογράφος, η ηθοποιός. Στον *Λοιμό* δεν υπάρχουν κύρια ονόματα. Μερικοί ξεχωρίζουν από την ανώνυμη μάζα είτε με κάποιο εξωτερικό τους χαρακτηριστικό είτε με κάτι που αντικατοπτρίζει μια κατάστασή τους. Ορισμένοι χαρακτηρισμοί είναι άμεσοι προσδιορισμοί (π.χ. περιδείης), αλλά αρκετοί δηλώνουν ειρωνεία (τυχερός, αισιόδοξος, άμυαλος), επειδή η πραγματική κατάσταση αυτών των ηρώων είναι εντελώς αντίθετη από τους χαρακτηρισμούς που τους αποδίδονται. Για τον Κ. της *Δίκης* ο Φραγκιάς γράφει: «Ο ήρωας [...] δεν είναι ο Κάφκα, [...] είναι ένα ανθρώπινο ον χωρίς προσωπικό χαρακτήρα [...] το κοινό ανθρώπινο ισοδύναμο που κινείται σύμφωνα με τη μεταβολή των δυνάμεων του πεδίου» (Φραγκιάς, 2004: 14). Ο Δ. Στεργιούλας σχολιάζει πως «συχνά στον Κάφκα τα πρόσωπα μοιάζουν αδύναμα, σαν χάρτινοι ήρωες που λειτουργούν ως μαριονέτες άγνωστων δυνάμεων που κρύβονται στο βάθος» (Στεργιούλας, 2017: 1). Μαριονέτες άγνωστων δυνάμεων είναι, ή κινδυνεύουν να είναι, και οι ήρωες του Φραγκιά, ειδικά οι ήρωες του *Πλήθους*. Μια αόρατη εξουσία συνεχώς ασκεί βία πάνω τους. Μερικοί το καταλαβαίνουν και μερικοί όχι. Μερικοί φέρνουν αντίσταση και μερικοί άλλοι νιώθουν σχεδόν ευλογημένοι που κάποιος άλλος ελέγχει τη ζωή τους. Η εξουσία παραμένει αόρατη για να δείχνει μεγαλύτερη απ' ό,τι πραγματικά είναι. Χρησιμοποιεί την ψυχολογία των ανθρώπων για να αυξηθεί και να γίνει πιο ισχυρή. Γράφοντας για το δικαστήριο που συνέλαβε τον Κ., ο Ντ. Κόστιτς αναφέρει πως είναι «απροσδιόριστο, ασαφές, άστατο, μυστηριώδες, αλλά και πανταχού παρόν, και η δύναμή του είναι μεγάλη» (Κοστιћ, 2018: 97).

Τα κοινωνικά τακτοποιημένα άτομα είναι εκείνα που παραδέχτηκαν την εξουσία και ταυτίστηκαν με αυτήν και αυτοί είναι οι παράγοντες του συστήματος και της ζωής, οι λεγόμενοι δυνατοί. Εκείνοι που παρέμειναν σε απόσταση απέναντι στην εξουσία είναι τα θύματα, οι θεωρούμενοι αδύνατοι. Η εξουσία των δυνατών βασίζεται πάντα στον φόβο: «Η βία ασκείται άμεσα ώσπου να εμπνεύσει τον φόβο. Τότε η εξουσία βρίσκεται πολλαπλασιασμένη στους χιλιάδες κόκκους του φόβου. Η εξουσία μεταφυτεύεται σαν εσωτερική δύναμη στον καθένα και του κατατρώει τα σπλάχνα» (Φραγκιάς, 2004: 8). Οι χώροι όπου ασκείται η εξουσία είναι η οικογένεια, το σχολείο, η οργάνωση της εργασίας, η διαρθρωμένη κοινωνία, η θρησκεία, η γραφειοκρατία. Αυτοί είναι «οι ναοί της λατρείας της. Οι διαδοχικές μεταμορφώσεις του φόβου, που εμπνέει η εξουσία, φτάνουν τελικά στη λατρεία της και δικαιολογούνται με μια θεοκρατική μεταφυσική» (Φραγκιάς, 2004: 8). Τελικά στον άνθρωπο δημιουργείται η αίσθηση ότι τον βαραίνει κάποια αμαρτία, ότι ακόμα και τον αέρα τον αναπνέει λαθραία, μέσα σε μια θάλασσα κενού που υπάρχει γύρω του. Αναφερόμενη στη *Μεταμόρφωση* η Μ. Γεωργουλά γράφει: «Η κοινωνική-οικογενειακή-εργοδοτική εξουσία που ασκείται στον Γκρέγκορ, είναι ολοκληρωτική στο βαθμό που προκαθορίζει τις κινήσεις, τις επιθυμίες, τις επιλογές του. Πρόκειται για μία εξουσία ή, καλύτερα, για σχέσεις εξουσίας πειθαρχικές, που εγγράφονται πάνω στο σώμα, μέσω του Λόγου, των περιορισμών, των τιμωρητικών μηχανισμών και των προσφερόμενων επιλογών, για να καθορίσουν κάθε πράξη και σκέψη του» (Γεωργουλά, 2013: 83). Οι μηχανισμοί που χρησιμοποιεί η εξουσία του Κάφκα ταυτίζονται με τους μηχανισμούς της εξουσίας στον Φραγκιά. Ο Φραγκιάς περιγράφει την εξουσία που παρουσιάζεται στον *Πύργο* ως εξής: «Η απρόσωπη αυτή δύναμη, πάντα παρούσα και δραστήρια, τακτοποιεί, διατάσσει και συγκρατεί κάθε συλλογική ζωή. Σ' αυτήν ανήκει η δύναμη του κόσμου» (Φραγκιάς, 2004: 10). Η εξουσία καλύπτεται από μια ατμόσφαιρα αιωνιότητας και παντοδυναμίας, θέλει να φαίνεται πως δεν υπάγεται στην ανθρώπινη κρίση.

Ο Α. Αργυρίου βρίσκει την εξής αναλογία του *Λοιμού* με το έργο του Κάφκα: «Βρισκόμαστε σε μια οργουελική κοινωνία όπου όλα και όλοι ελέγχονται από το επιβεβλημένο κατεστημένο, ενώ η πραγματική εξουσία είναι απρόσιτη και παραμένει άγνωστη – 'μεταφυσική'. Ναι μεν η κλίμακα των αξιωματούχων είναι μεγάλη, η κορυφή της όμως χάνεται στο απρόσιτο και άβατο. Στο σημείο αυτό μπορούμε να σκεφτούμε το έργο του Κάφκα» (Αργυρίου, 2000: 49).

Κοινό χαρακτηριστικό της εξουσίας στα έργα των δύο συγγραφέων είναι η επιτυχής προσπάθεια να είναι τελείως ακατανόητη. Σχετικά παρατηρεί η Καρατάσου: «Η εξουσία στο νησί ναρκοθετεί το πεδίο της κατανόησης ως μείζονος επικοινωνιακής συνθήκης και αναιρεί κάθε προϋπόθεση λειτουργίας της. [...] Το επιτυγχάνει διαλύοντας τις οριζουσες πτυχές της κατανόησης» (Καρατάσου, 2009: 174-175). Όπως πολύ σωστά παρατηρεί η Α. Λίλλη, «βασικότερος στόχος του συστήματος είναι η εξόντωση της ατομικότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» (Λίλλη, 2020: 232). Αυτή την εξόντωση η Ν. Μίγγα χαρακτηρίζει ως «μια καφκικού τύπου παιδαγωγική εξόντωση, με το προκάλυμμα της μετάνοιας και της αναμόρφωσης» (Μίγγα, 2016: 16).

Αναφερόμενοι στην αναμόρφωση, ως πρώτη σκέψη έχουμε τα νησιά του Κάφκα και του Φραγκιά. Τα περισσότερα κοινά στοιχεία αυτών των δύο συγγραφέων τα βρίσκουμε συγκρίνοντας την *Αποικία των τιμωρημένων* και τον *Λοιμό*. Η Έ. Σταυροπούλου αναφέρει ότι ο *Λοιμός* παρουσιάζει αναλογίες με τη *Μεταμόρφωση*, αλλά κυρίως με την *Αποικία των τιμωρημένων*. Και στα δύο έργα

το στρατόπεδο βρίσκεται σε απομονωμένο νησί και οι κατάδικοι βασανίζονται φρικτά: «Στο έργο του Κάφκα η δικαστική απόφαση 'γράφεται' στο σώμα του κατάδικου με τη μαρτυρική θανάτωσή του, ενώ στον *Λοιμό* το 'στίγμα' είναι χαραγμένο πάνω τους και για να φύγει πρέπει να 'γδάρουν το πετσί τους' και να γράφουν παράλληλα πολλές δηλώσεις μετάνοιας. Ακόμη, στο τέλος και των δύο έργων αποδεικνύεται ότι τα βασανιστήρια δεν πετυχαίνουν το σκοπό τους» (Σταυροπούλου, 2001: 172). Ο Χ. Μηλιώνης επισημαίνει παρόμοιες διασταυρώσεις της *Αποικίας των τιμωρημένων* με τον *Λοιμό*. Στην *Αποικία των τιμωρημένων* ο τόπος είναι πραγματικό κολαστήριο και η ανυπακοή είναι η παράβαση για την οποία οι κρατούμενοι τιμωρούνται: «Η διοίκησή του λειτουργεί με τρόπο 'μιλιταριστικό' και η τιμωρία γίνεται με ένα μηχάνημα που δουλεύει μόνο του (θα μπορούσε να θεωρηθεί ισοδύναμο του 'μηχανισμού'), που τελικά καταβροχθίζει το ίδιο το αφεντικό του. Μ' ένα λόγο βρισκόμαστε κι εδώ σ' έναν κόσμο παράλογο και εφιαλτικό» (Μηλιώνης, 2004: 26). Η εξουσία θεωρεί τους έγκλειστους πειραματόζωα, όπως ουσιαστικά πειραματόζωα είναι και οι ελεύθεροι πολίτες του *Πλήθους*. Ο Δ. Αγγελάτος (2009: 127) αναφέρει ότι με τη μεταμόρφωση του ανθρώπου η εξουσία κάνει άρση του ανθρωπίνου προσώπου και υφαρπαγή της ηθικής του συνείδησης. Ο Η. Μαγκκλίνης συγκρίνει τον τρόπο γραφής του *Λοιμού* με τον τρόπο γραφής της *Αποικίας των τιμωρημένων*. Υποστηρίζει ότι το είδος γραφής που ακολουθεί ο Φραγκιάς είναι στυγνός ρεαλισμός που θα μπορούσε όμως να είναι και η περιγραφή ενός εφιάλτη και ότι αυτό του θυμίζει την *Αποικία των τιμωρημένων*, όπως και ότι τέτοιος ρεαλισμός είναι γνωστός από τις αρχές του 20ού αιώνα. Επίσης γράφει: «Έχω την αίσθηση ότι αν κατόρθωμα του Κάφκα είναι ότι συνέλαβε το πνεύμα ενός ολόκληρου αιώνα που ακόμα βρισκόταν σε εμβρυακή μορφή, το κατόρθωμα του δικού μας, του ταπεινού Α. Φραγκιά, είναι ότι κάμποσες δεκαετίες αργότερα, έχοντας βιώσει στο πετσί του αυτή την Άγνωστη, για τον Κάφκα και τους σύγχρονούς του, Ιστορία, κατάφερε να (ξανα)δώσει σχήμα και μορφή όχι τόσο σε ένα γεγονός ή μια κατάσταση αλλά στο πνεύμα ακρότητας και παραλογισμού που επικράτησε κάποια στιγμή στην Ελλάδα. Κάποιος ξένος κριτικός είχε γράψει ότι ο Κάφκα απλώνει παντού το σκοτάδι αφήνοντας όλα τα φώτα αναμμένα. Κάτι ανάλογο θα έλεγα πως ισχύει και με τον Αντρέα Φραγκιά του *Λοιμού*» (Μαγκκλίνης, 2002: 106). Ο ίδιος ο Φραγκιάς, απαντώντας σε ερώτηση για τον *Λοιμό* και τα έργα του Κάφκα, δηλώνει πως πρόκειται για ρεαλιστικά κείμενα και πως σε αυτά δεν υπάρχει τίποτα το φανταστικό, αλλά είναι οι προεκτάσεις που δίνονται από τους αναγνώστες που προχωρούν τα κείμενα πιο πέρα (Φραγκιάς, 2001: 41).

Η αόρατη και ορατή άσκηση βίας είναι ο βασικός τρόπος αναμόρφωσης, αλλά πιο πολύ είναι τρόπος ελέγχου, όχι μόνο στα νησιά που περιγράφουν οι δύο συγγραφείς, αλλά παντού. Το πιο επικίνδυνο εργαλείο της εξουσίας είναι το αίσθημα ενοχής. Το αίσθημα είναι μόνο αίσθημα, όχι πραγματική ενοχή, αλλά οι ήρωες του Κάφκα και του Φραγκιά δεν μπορούν ποτέ να είναι σίγουροι αν πραγματικά φταίνε για κάτι ή όχι. Ο Φραγκιάς γράφει ότι «μια από τις πιο προχωρημένες μορφές βίας είναι εκείνη που προσπαθεί να μεταδώσει στον καταπιεζόμενο ένα βαρύ αίσθημα ενοχής. Ότι είναι άξιος τιμωρίας και ότι οφείλει να εξαγνισθεί από το αποδιδόμενο σ' αυτόν αμάρτημα». Κι ακόμα:

Ο μόνος τρόπος να ζήσει μέσα σ' αυτήν την κατάσταση της βίας ή να την εξευμενίσει είναι να προσφέρει όλο και μεγαλύτερο τμήμα του εαυτού του ή να φθάσει στην πλήρη παραχώρηση και της συνείδησής

του. Η βία θέλει να κάνει τον άνθρωπο να στέκει σήμερα απέναντί της όπως μπροστά σε μια φυσική δύναμη, υποχρεωμένος να καταφεύγει σε λατρευτικά ταμπού, παραχωρώντας όλο και περισσότερα τμήματα της προσωπικής του θυσίας. Έτσι, η βία τείνει να πάρει μια μορφή θεοκρατική, διαμορφώνοντας ένα σύστημα σύγχρονης μυθολογίας (Φραγκιάς, 1972).

Το θέμα της ενοχής στο έργο των δύο συγγραφέων απασχόλησε διάφορους μελετητές. Η Έ. Σταυροπούλου (2001) αναφέρει ότι η αίσθηση του αδιεξόδου, της φοβερής ενοχής και της αναπόφευκτης τιμωρίας για γνωστά και άγνωστα αδικήματα, που υπάρχει σε ένα μεγάλο μέρος του έργου (του *Πλήθους*), αντιστοιχεί στην ατμόσφαιρα που καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στα έργα του Κάφκα.

Ένα είδος βίας είναι και η μεγιστοποίηση της ανοησίας που τρέφει η εξουσία, απαιτώντας αφοσίωση στο ανόητο και το ακατανόητο. Στον Κάφκα «οι πρωταγωνιστές αφιερώνουν τη ζωή τους στην έρευνα: μέχρι τελικής εξάντλησης συλλέγουν πληροφορίες που δεν εξηγούν τίποτα και δεν οδηγούν πουθενά» (Ρασιδάκη, 2016: 13). Οι ήρωες του *Λοιμού* και του *Πλήθους* είναι βυθισμένοι στο παράλογο, όπως όταν η μύγα παίρνει διαστάσεις θεότητας.

Η γνωστή πρώτη πρόταση της *Δίκης*, «Κάποιος θα πρέπει να συκοφάντησε τον Γιόζεφ Κ., διότι χωρίς να έχει κάνει τίποτα κακό, ένα ωραίο πρωί συνελήφθη» μπορεί να είναι αρχή (ακόμα και τελικό συμπέρασμα) του *Λοιμού* και του *Πλήθους*. Μόνο που ο Γιόζεφ Κ. δεν ήταν ένας και μοναδικός, αλλά αντιπροσώπευε πολλούς ήρωες, ονομασμένους ή ακατονόμαστους, και του Κάφκα και του Φραγκιά.

Άλλο ένα θέμα που συνδέεται με την εξουσία και είναι κοινό στοιχείο στον Φραγκιά με τον Κάφκα είναι το θέμα της μεταμόρφωσης και των ζώων, αν και δεν μπορούμε να ταυτίσουμε αυτά τα μοτίβα στα έργα τους. Η μεταμόρφωση του ανθρώπου σε ζώο είναι κοινός τόπος της λογοτεχνίας: «Ξεκινά από την αρχαιότητα με τον Όμηρο και τον Λουκιανό» (Σαρμά, 2017: 2). Οι μεταμορφώσεις σε ζώα στον Φραγκιά δεν αντιστοιχούν στις μεταμορφώσεις του Κάφκα. Μερικές αναφορές των Ντελέζ και Γκουαταρί φτάνουν για να διαπιστωθούν οι διαφορές:

Το να γίνεις ζώο είναι ένα ακίνητο ταξίδι. Στο να γίνεις ζώο δεν υπάρχει τίποτα μεταφορικό, κανένας συμβολισμός ή αλληγορία. Ούτε έγινε από λάθος, κατάρα ή ενοχή. Το ζωικό βασίλειο στον Κάφκα έχει σχέση με κάτι πολύ μικρό και απαρατήρητο. Ο Κάφκα δεν αγαπάει τα παιδιά μόνο επειδή αυτά οπωσδήποτε θα μεγαλώσουν, το ζωικό βασίλειο όμως έχει σχέση με κάτι μικρό που δεν φαίνεται πολύ. Ο Κάφκα παρατάει το κείμενο που θα μπορούσε να γίνει μυθιστόρημα μόλις βρίσκει κάποια δυνατότητα να το τελειώσει μέσω ζώου, χρησιμοποιώντας κάποια ζωική διέξοδο» (Делез/Γαταρι, 1998: 66).

Ο Κάφκα δίνει πρωταγωνιστικούς ρόλους στα ζώα, ενώ ο Φραγκιάς ποτέ δεν το κάνει. Η αφήγηση στον *Λοιμό* περιέχει ορισμένα υπερφυσικά στοιχεία, που σχετίζονται κυρίως με τη μεταμόρφωση των ανθρώπων σε ζώα. Στον 20ό αιώνα η μεταμόρφωση είχε ως στόχο να τονίσει τον κίνδυνο μιας ολοκληρωτικής παραμόρφωσης του ατόμου από τις κάθε λογής πιέσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Στη *Μεταμόρφωση* του Κάφκα ο ήρωας μεταμορφώνεται σε κατσαρίδα.

Στον *Λοιμό*, όμως, οι ίδιοι οι βασανιστές έχουν γίνει τεράστια παράξενα ζώα. Οι κρατούμενοι τρελαίνονται από φόβο μήπως αλλοτριωθούν ή εξομοιωθούν με τους βασανιστές τους, μήπως γίνουν μύγες ή προϊστορικά ζώα. Όπως παρατηρεί ο Φουκώ, «τελειώσαμε με την τραγωδία; Αρχίζει η κωμωδία των σκιών, φωνών χωρίς πρόσωπο, άυλων όντων» (Φυκο, 1997: 20).

Τα ζώα στον Φραγκιά είναι τρομερά και συμβολίζουν κίνδυνο, ενώ στον Κάφκα, όπως παρατηρούν οι Ντελέζ και Γκουαταρί (Δελεζ/Γαταρι, 1998: 63), η μεταμόρφωση σε ζώα είναι μια δυνατότητα εξόδου, δραπέτευσης από την εξουσία και, γενικά, τη ζωή, καθώς η μεταμόρφωση σε έντομο, σκύλο, μαϊμού είναι προτιμότερη από το να μείνεις δημόσιος υπάλληλος, επιθεωρητής, δικαστής ή καταδικασμένος. Ο Γκρέγκορ γίνεται έντομο όχι μόνο για να δραπετεύσει από τον πατέρα του, αλλά και για να βρει διέξοδο εκεί που ο πατέρας του δεν μπόρεσε να τη βρει, να δραπετεύσει από τον προϊστάμενο και τους υπαλλήλους. Σύμφωνα με την Γεωργουλά, η «ζωοποίηση δεν είναι άλλο από τη χάραξη μιας γραμμής διαφυγής, μιας διεξόδου που βιώνεται εντατικά, ποτέ όμως μιας κίνησης προς την πλήρη ελευθερία» (Γεωργουλά, 2013: 81). Η Α. Ρασιδάκη βλέπει στα ζώα πορτρέτα των εκτοπισμένων της κοινωνίας, την έκφραση μιας απαισιόδοξης εικόνας του ανθρώπου γενικά ή της αποξένωσης του σύγχρονου ανθρώπου. Γράφει σχετικά: «Σε κείμενα όπως *Η μεταμόρφωση*, *Αναφορά σε μία ακαδημία*, Ο νέος δικηγόρος ο υβριδικός χαρακτήρας των πρωταγωνιστών παρουσιάζεται ως μετάβαση από το ένα είδος στο άλλο, ο Γκρέγκορ Σάμσα ζωοποιείται, ενώ ο πίθηκος, τον οποίο θα αποκαλέσουν αργότερα 'Κόκκινο Πέτερ', και ο Βουκεφάλας, το άτι του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξανθρωπίζονται» (Ρασιδάκη, 2016: 3). Ο Μηλιώνης, συγκρίνοντας τον *Λοιμό* με τη *Μεταμόρφωση*, τονίζει ότι στο διήγημα του Κάφκα ο ήρωας Γκρέγκορ

μεταβαίνει από ένα κακό όνειρο σε μια 'πραγματικότητα' χειρότερη από εφιάλτη, ενώ στον *Λοιμό*, η νυχτερινή επιδρομή της αγέλης από τεράστια και τερατώδη καβούρια εναντίον των βασανιζόμενων, που τους διαμελίζουν και τους κατακρεουργούν με τις δαγκάνες τους, στηρίζεται σε μια διογκωμένη παραβολή που, παρά την εξαιρετικά εντυπωσιακή παραστατικότητα της αφήγησης, διατηρεί το ακριβές πραγματολογικό της περιεχόμενο: ούτε στιγμή δεν αμφιβάλουμε για τι ακριβώς πρόκειται (για νυχτερινή επιδρομή των βασανιστών) και για τι δεν πρόκειται (για τερατώδη καβούρια) (Μηλιώνης, 2004: 24-25).

Η άσχημη σχέση του Κάφκα με τον πατέρα του, ο οποίος ήταν η πρώτη και η πιο σημαντική μορφή εξουσίας στη ζωή του, διαπερνά όλο το έργο του. Η μορφή του Πατέρα εμφανίζεται είτε ως φυσικό πρόσωπο (*Μεταμόρφωση*, *Γράμμα στον Πατέρα*) είτε ως συμβολική μορφή ή πατριαρχική δομή (*Δίκη*, *Πύργος*). Ως συμβολική μορφή ο Πατέρας είναι παρών και στον *Λοιμό*, το ίδιο επικίνδυνος όσο ο πατέρας του Κάφκα. Ο Πατέρας στον *Λοιμό* είναι η ανώτατη αρχή, άορατη και απλησίαστη. Οι πατρικές μεταφορές, σύμφωνα με την Α. Φουκς, δεν περιλαμβάνουν μόνο το φυσικό πρόσωπο του πατέρα αλλά εκπροσωπούνται και από κοινωνικές δομές όπως ο Θεός, ο Νόμος ή η οικονομική δύναμη. Η αποτυχία του γιου να αποδειχτεί ικανός στο πατριαρχικό σύστημα είναι η βασική ιδέα πίσω και από τη *Δίκη* και τη *Μεταμόρφωση* (Fuchs, 2002: 27). Οι ήρωες του Κάφκα δίνουν δύναμη στον πατέρα και τον αφήνουν να τους υποβαθμίσει, ενώ οι ήρωες

του Φραγκιά είναι πολύ πιο επαναστατικοί και δεν επιτρέπουν στον Πατέρα να τους πείσει ότι είναι ανάξιοι. Γράφει σχετικά η Βράνα: «Οι βασανιζόμενοι στον *Λοιμό* προσπαθούν να αντισταθούν στη μεταμόρφωση, ή στην ολοκλήρωσή της. Διεκδικούν το δικαίωμα να αυτοπροσδιορίζονται, να μη μεταμορφωθούν σε μια ακόμη 'ζουληγμένη σάπια μύγα'» (Βράνα, 2018: 113).

Συμπέρασμα

Συμπερασματικά μπορούμε να παρατηρήσουμε πως στο έργο και των δύο συγγραφέων η εξουσία επιθυμεί να κυριαρχήσει απόλυτα στους ανθρώπους. Στην περίπτωση ανυπακοής, δεν ενδιαφέρεται να τιμωρήσει το σώμα, αλλά την ψυχή, ολόκληρο το σύνολο της ύπαρξης του ανθρώπου. Όπως αναφέρει και ο Φουκώ, «αν οι πιο αυστηροί τρόποι τιμωρίας δεν αναφέρονται πλέον στο σώμα, ποιος είναι τότε ο στόχος τους; ... Αφού ο στόχος δεν είναι πλέον το σώμα, είναι η ψυχή. Η ταλαιπωρία του σώματος έπρεπε να αλλάξει με τιμωρία σε πιο βαθιά επίπεδα – στην καρδιά, στις σκέψεις, στη θέληση» (Φυκώ, 1997: 19). Και οι δύο συγγραφείς περιγράφουν την εξουσία που έχει ως στόχο ολόκληρη την ύπαρξη του ανθρώπου, και σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και την απόλυτη μεταμόρφωσή του.

Οι ήρωες είναι συχνά εντελώς μπερδεμένοι, δεν ξέρουν αν βλέπουν όνειρο ή ζουν την πραγματικότητα. Δεν γνωρίζουν πότε συμμετέχουν σε μια ταινία ή πότε ζουν τη δική τους ζωή. Έτσι δεν ξέρουν αν πρέπει να υποδύονται όσο το δυνατόν καλύτερα έναν ρόλο ή να διαμαρτυρηθούν για τη στάση τους. Αρκετοί δεν δείχνουν καμία θέληση για διαμαρτυρία, ενώ άλλοι δεν καταλαβαίνουν ότι υπάρχουν λόγοι για διαμαρτυρία.

Η εξουσία στο έργο των δύο συγγραφέων ταυτίζεται με τη βία, αλλά αυτή δεν είναι πάντα φανερή στους ήρωες. Παρόλο που υπάρχουν ομοιότητες στους τρόπους με τους οποίους η εξουσία ασκεί τη βία, η στάση και η αντίδραση των ηρώων του Κάφκα διαφέρουν από εκείνες των ηρώων του Φραγκιά. Οι ήρωες του Κάφκα παραδίδονται πιο εύκολα, κάποτε χωρίς καθόλου μάχη, και δέχονται τη μοίρα τους σαν κάτι που δεν μπορεί να αλλάξει. Τους είναι εύκολο να πιστέψουν ότι είναι ένοχοι και ότι είναι σωστό να τιμωρηθούν. Οι ήρωες στους οποίους ο Φραγκιάς δίνει έμφαση, παρόλο που περιγράφει και εκείνους που μοιάζουν με τους ήρωες του Κάφκα, είναι πολύ πιο επαναστατικοί, εκτιμούν την ελευθερία και πιστεύουν ότι τους αξίζει. Είναι αποφασισμένοι να φέρουν αντίσταση στην εξουσία, δείχνουν εντυπωσιακό θάρρος και αντοχή. Διατηρούν την πίστη και την ελπίδα και εμπνέουν τους αναγνώστες να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Παρόλο που ο Κάφκα έγραφε στις αρχές του 20ού αιώνα και ο Φραγκιάς στο δεύτερο μισό, τα έργα τους είναι το ίδιο προφητικά για την κατάσταση της σημερινής κοινωνίας. Μας δίνουν σημαντικές προειδοποιήσεις σχετικά με τις επιλογές που κάνουμε στις μέρες μας ως άτομα και ως κοινωνία. Το θέμα της εξουσίας είναι το ίδιο επίκαιρο τώρα όπως ήταν και τότε και οι μηχανισμοί της εξουσίας μάλλον ακόμα πιο εξελιγμένοι. Διαβάζοντας προσεκτικά το έργο αυτών των δύο σπουδαίων συγγραφέων μπορούμε να αποφύγουμε τα λάθη κάποιων ηρώων τους και να πάρουμε έμπνευση και δύναμη από τους άλλους.

Βιβλιογραφία

- Αγγελάτος, Δ. (2009). Οι μηχανισμοί (ανα)παράστασης της ('δύστροπης') πραγματικότητας στο αφηγηματικό σύμπαν του Λοιμού. *Θέματα λογοτεχνίας*, 40, 124-135.
- Αργυρίου, Α. (2000). Σημειώσεις για τον Λοιμό του Αντρέα Φραγκιά. *Αντί* 714, (Β'), 48-55.
- Βράνα, Τ. (2017). Ο Πύργος: από τη μηχανή γραφής του Κάφκα στην κινηματογραφική μηχανή του Χάνεκε. Το παράλογο και το απαραβίαστο της ανθρώπινης Ύπαρξης. *Ανθρώπινο*, 5, 15-30.
- Βράνα, Τ. (2018). *Ο επίμονος άνθρωπος του Κάφκα και το ανθρώπινο πλήθος του Φραγκιά: Κατασκευές μύθων - συναρμογές μηχανών - λογοτεχνικές μηχανές γραφής* (αδημοσίευτη διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.
- Καρατάσου, Κ. (2009). Η 'αγωγή της σιωπής' και το 'πανεποπτικό βλέμμα' στο Λοιμό ή το μυθιστόρημα και η πειθάρχηση. *Θέματα λογοτεχνίας*, 40, 173-187.
- Λίλλη, Α. (2020). Μιλώντας για την κρίση πριν από την κρίση: πολιτική οξυδέρκεια και 'προφητική' γραφή στον κριτικό και μυθιστοριογραφικό λόγο του Αλέξανδρου Κοτζιά και του Αντρέα Φραγκιά. Στο Β.Σ. (επιμελ.), *Πρακτικά του 6ου Συνεδρίου EENS* (σ. 217-243). https://www.eens.org/?page_id=6494
- Λυριντζής, Χ. (1995). Περί εξουσίας: ο Φουκώ και η ανάλυση μιας επίμαχης έννοιας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 86, 3-20.
- Μαγκλίνης, Η. (2002). Ο Λοιμός τότε και τώρα. *Διαβάζω*, 42, 104-106.
- Μηλιώνης, Χ. (2004). Αντρέα Φραγκιά: Λοιμός μυθιστόρημα. Μια θεώρηση. *[Κ]*, 20-26.
- Μίγγα, Ν. (2016). Η απώλεια της ανθρώπινης ταυτότητας: Από τον Λοιμό του Αντρέα Φραγκιά στο Χάππυ Νταϊή του Παντελή Βούλγαρη. *Ανθρώπινο*, 1, 14-24.
- Σαρμά, Μ. (2017). Μεταμορφώσεις. Το καφκικό ως ειρωνεία στα ζωολογικά κείμενα του Κάφκα. https://www.academia.edu/44611982/%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%81%CF%86%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%A4%CE%BF_%CE%BA%CE%B1%CF%86%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CF%89%CF%82_%CE%B5%CE%B9%CF%81%CF%89%CE%BD%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%B1_%CE%B6%CF%89%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9A%CE%AC%CF%86%CE%BA%CE%B1
- Σταυροπούλου, Έ. (2001). *Προτάσεις ανάγνωσης για την πεζογραφία μιας εποχής: Μ. Αλεξανδρόπουλος, Σπ. Πλασκοβίτης, Α. Φραγκιάς, Μ. Χάκκας, Δ. Χατζής*. Αθήνα: Σοκόλη.
- Στεργιούλας, Δ. (2017). *Ο Φραντς Κάφκα και η Μοσχούλα*. Αθήνα: BookPress.
- Φουκώ, Μ. (2011). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Φουκώ, Μ. (2008). *Το μάτι της εξουσίας*. (Τ. Μπέτζελος, Μτφρ.). Θεσσαλονίκη: Βάνιας/Περάσματα.

- Φραγκιάς, Α. (22. Απριλίου 1972). Μια προχωρημένη μορφή της βίας. Ο Αντρέας Φραγκιάς μιλά για το τελευταίο μυθιστόρημά του. *Το Βήμα*.
- Φραγκιάς, Α. (2001). *Μονόλογος του Αντρέα Φραγκιά*. επιμ. Μισέλ Φάις. Αθήνα: Πόλις.
- Φραγκιάς, Α. (2004). Ένας φίλος μας, ο Κάφκα. [Κ], 4-15.
- Делез, Ж., Гатари, Ф. (1998). *Καφκα*. Нови Сад: Издавачка книжарница Зорана Стојановића Сремски Карловци.
- Κοστιћ, Д. (2018). *Свет Франца Кафке*. Нови Сад: Академска књига.
- Фуко, М. (1997). Надзирати и кажњавати. (Ана А. Јовановић прев.). Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци.
- Bihalji-Merin, O. (1965). *Graditelji moderne misli u literaturi i umetnosti – Kafka, bog i čovek u lavirintu*. Beograd: Prosveta.
- Čomski, N., Fuko, M. (2011). O ljudskoj prirodi: pravda protiv moći. (Andrija Filipović prev.). Loznica, Karpos.
- Fleming, Ch., O'Carroll, J. (2011). Delusions of Agency: Kafka, Imprisonment, and Modern Victimhood. In A. Kiarina Kordela and Dimitris Vardoulakis (Ed.) *Freedom and Confinement in Modernity Kafka's Cages* (pp. 29-48). London: Palgrave Macmillan.
- Fuchs, A. (2002). A Psychoanalytic Reading of The Man who Disappeared. In J. Preece (Ed.) *The Cambridge Companion to Kafka* (pp. 25-41). Cambridge: Cambridge University Press.
- Zimmermann H. D. (2018). Οι δράστες και οι αδρανείς (επίμετρο). Στο: *Στη σωφρονιστική αποικία* (σσ. 91-115). Αθήνα: Κίχλη.

Summary

Tamara M. Kostic Pahnoglu

**A man against the authorities:
The case of the literary characters of Kafka and Frangias**

The topic of power, as well as the ways of its manifestation, has always been relevant and has occupied the attention of many authors. In this paper, we have dealt with a comparative analysis of the representation of the theme of power and its influence on literary characters in the works of two writers - Franz Kafka and Andreas Frangias. The work of Andreas Frangias, precisely because of his approach to the topic of power, which seems prophetic today, is attracting the attention of a growing number of literary scholars in Greece and abroad. It is believed that Franz Kafka had an important influence on his views, and that is the reason why we chose these two writers for the analysis. Although Kafka's work was created at the beginning of the twentieth century, and Frangias' during the second half, the topic of power is largely represented in the literary opus of both, but the approaches to this topic are diverse and worth studying. In addition, the question raised by Michel Foucault about whether or not the power can be identified with violence is also the subject of this paper. While analyzing the reactions of the characters to violence, we tried to show the extent to which the two writers equate the notion of power with violence. The analysis showed that the success of the authorities in achieving their intentions largely depends on the reaction of those to whom the violence is directed – they can react in the expected way, but they can also greatly surprise with their attitude and reaction. They can completely surrender to the role of a victim, which is a frequent choice of Kafka's characters, but they can also, despite the price they will probably have to pay, choose consistency for themselves and freedom, following the example of Andreas Frangias' characters. The messages about power and the mechanisms of its action that Kafka and Frangias want to send are the same – the authorities use unpredictable mechanisms, they are covert and constantly active, they try to deceive and rule the mind. Not all people are able to rebel, and many do not think it is necessary. Although they deal with the same topic, Kafka's work exudes pessimism, surrendering and powerlessness, while Frangias' optimism, a call to preserve freedom, authenticity and hope. The opinion of most critics that Frangias wrote under Kafka's great influence, in most cases, proved to be incorrect.